

Варианти на личностноориентирани технологии за обучение

Доц. д-р Добринка Тодорина

Отпечатано в сб. „Личностно развитие на учениците в съвременното образование и общество“, Благоевград, Санк-Петербург, Елец, 2007г.

В началото на XXI век тенденцията за технологизиране на обучението се засилва, предвид необходимостта от неговото интензифициране, преодоляването на импровизирането в преподаването на учителя, овладяването на нови информационни технологии, които обогатяват учениковата личност, на технологии за екипна организация на учебната дейност с цел осъществяването на истински междусубектни взаимодействия и утвърждаването на емпативно общуване, на стратегии и технологии за развитие на надарените ученици и др. /виж Д.Тодорина-7/. Особено внимание заслужават онези технологии на обучение, които съдействат за цялостното личностно развитие на учениците и подготовката им за живота чрез овладяването на социално значими личностни качества.

Логично е именно в условията на личностно-ориентираните технологии да се създават максимално добри условия за развитие на учениковата личност. За тях е характерно отчитането на възрастовите и индивидуално-психологическите особености на учениците в условията на хуманистичния подход /централно място има човекът с неговия интелект, креативни възможности, интуиция, потребности, мотиви, интереси, способности/. За да бъде обучението в училище личностно-ориентирано, то трябва да е насочено към / 1, с.23/:

- равнището на обученост в дадената област на знанието и степента на общото развитие и култура, т.е. по-рано придобитият опит;
- особености на психическото развитие на личността / паметта, мисленето, възприятията, уменията да управлява и регулира своята емоционална сфера и т.н. /;
- особеностите на характера и темперамента.

Характеристиките на личностноориентираните технологии могат да бъдат продължени още с осигуряването на субект-субектни взаимоотношения на равнище “учител-ученик” и “ученик-ученик”, съобразяване с интересите, потребностите и способностите на учениците, делегирането на определени права, създаването на индивидуална образователна траектория и др.

Така например, А. В. Хуторской /11, с.276-287/ представя личностно-ориентиран тип технология чрез създаването на **индивидуална образователна траектория** под ръководството на учителя. Според него личностноориентираното образование на учениците има за цел да се реализират следните **права и възможности**:

- право на избор и изява на индивидуалния смисъл и цел във всеки учебен курс, тема и урок;
- право на лична трактовка и разбиране на фундаменталните понятия и категории;
- право на съставяне на индивидуални образователни програми по изучавания курс за срока или годината;
- право на избиране на индивидуален темп на обучение, форми и методи за решаване на образователни задачи, способности за контрол, рефлексия и самооценка на своята дейност на основата на знанията за своите индивидуални особености;
- индивидуален подбор на изучаваните предмети, творчески лаборатории и онези типове занятия в тях, които са в съответствие с базисните учебни планове на училищата в качеството на предмети и занятия по избор;
- превишаване /изпреварване или задълбочаване/ на усвояваното съдържание на учебния курс;
- индивидуален избор на допълнителна тематика и творческа дейност по предмети;

- право на индивидуална картина на света и индивидуално обосновани позиции по всяка образователна област.

Авторът определя като **основни елементи** на индивидуалната образователна дейност на ученика:

- смисълът на дейността /защо правя това?/;
- постановка на личните цели /прекрасният резултат/;
- план на дейността;
- реализацията на плана;
- рефлексията /осъзнаването на собствената дейност/;
- оценка;
- корекция или преопределяне на целите.

Разбира се, приемаме посочените компоненти. Винаги е важно да се мотивира предстоящата дейност- това повишава вниманието на учениците, активизира ги и ги стимулира за очакваната ползотворна дейност. Когато мотивацията е обвързана с личните цели на учениците, които учителят трябва да познава много добре, е по-лесно и да се планира дейността, и да се реализира по подходящ начин, съобразно равнището на подготовка и развитие на учениците в дадения момент. Включването на рефлексията и оценката /по-точно самооценката/ допълнително съдейства за повишаване ефективността на дейността и създаването на условия за самоусъвършенстване и развитие на учениците. Предвиденият елемент за евентуална корекция и преопределяне на целите е необходим в случаите на грешки или при достигането на нов етап в развитието на учениковата личност. Ясно е, че в личностно-ориентираните технологии се включват самите ученици- в целеполагането, планирането, подготовката, осъществяването и рефлексията на педагогическия процес.

Начините за постигането на целите и задачите на личностно-ориентираното обучение могат да бъдат /цит.изт./:

- а/ индивидуални задачи на учениците в урока;
- б/ организация на групов учебна работа;
- в/ формулиране на творчески задачи, които предполагат индивидуално изпълнение от всеки ученик /например “Моят образ за зимата”/;
- г/ предложение от учениците да съставят план на занятие за себе си, да изберат съдържанието на своята домашна работа, тема за творческа дейност, индивидуална образователна програма по предмета за определен период от време.

Тук неминуемо възниква въпросът: “Как едновременно да се обучават всички по различен начин?” А. В. Хуторской очертава два противоположни способа, всеки от които съдържа индивидуален подход /пак там/:

- **Първият способ**- диференциация на обучението, съгласно която към всеки ученик се подхожда индивидуално, диференцирайки учебния материал по степен на сложност, насоченост и други параметри. За целта учениците обикновено се делят на три групи от типа: “физици”, “хуманитаристи”, “техници” или способни, средни, изоставащи, или съобразно равнища А, В, С и др.
- **Вторият способ**- предполага, че собственият път за образование се построява за всеки ученик относно всяка изучавана образователна област. На всеки ученик се предоставя възможност да създаде собствена образователна траектория за усвояване на всяка учебна дисциплина.

Първият способ е повече разпространен, но вторият – все още не. Той е особено подходящ за работа с надарени ученици. Известно е в този случай използването възможностите на “обогащането” /на учебни планове и програми/ и “ускоряването”/ с прескачане на някои от класовете по определени учебни предмети/ с всичките свои плюсове и минуси /виж Д. Тодорина-8, с.85/.

А. В. Хуторской подчертава /пак там- 11/, че **задачата на обучението** се състои в осигуряването на индивидуална зона на творческо развитие на всеки ученик, а **технологията** за реализация на индивидуалната траектория включва 7 етапа:

1. Диагностика на особеностите на учениците.
2. Фиксиране на фундаменталните образователни обекти.
3. Изграждане на лично отношение към обектите от страна на учениците.
4. Програмиране от всеки ученик на индивидуална образователна дейност.
5. Едновременна реализация на индивидуалните образователни програми от учениците.
6. Демонстрация на техните образователни продукти.
7. Рефлексия и оценка на дейността.

Посочените етапи са приемливи, последователността им е на логическа основа, между тях съществува взаимовръзка и предпоставеност. Всеки от тях има определено място и значение. Налице е адекватност между тях и основните елементи на индивидуалната образователна дейност на ученика, посочени по-горе.

А. В. Хуторской подчертава, че при **конструирането на занятията** от личностно-ориентиран тип се дава приоритет на целите за самореализация на децата, затова формите и методите на обучение са насочени най-напред към организирането на продуктивна дейност на учениците, а после към съдържанието на учебния материал. Нещо повече- организационните форми и методи на личностно-ориентираното обучение имат приоритет пред съдържанието на учебния материал, активно влияят върху него, могат да го видоизменят и трансформират. Такъв подход усилва личностната насоченост на обучението, пренася акцента от въпроса “какво да се учи” върху въпроса “как да се учи”. Така **център на вниманието на педагога се оказва не учебният материал, а самият ученик, неговата учебна дейност.**

Авторът предлага разнообразни начини за конструиране системата на занятието, което започва с подбирането и построяването на **технологична структура**, която може да бъде /цит. изт./:

- **Последователна структура.** Предполага всичките въпроси по темата да се изучават последователно, в съответствие с реда, предложен в учебната програма или учебника. Материалът творчески се преработва и усвоява от учениците постепенно, стъпка след стъпка. Тази структура е оптимална за традиционната класно-урочна форма на обучение.
- **Блокова структура.** Материалът по темата се разглежда като единен логически блок, който се разработва на отделни занятия. Учениците съставят и защитават собствени концепции за темата в началото и в края на нейното изучаване. Диагностиката и оценката подлежат на изменение. Реализацията на дадената структура на занятието е ефективна както в класно-урочната форма, така и във формата “натоварване”.
- **Разнородни концепции.** Последователно се разглеждат различни концепции на всяка тема: исторически, методологически, екологически, технически и други, имащи знакова, образна или символическа форма на представянето на информацията. Концепциите се предлагат от учителя, но могат да се съставят и от учениците. Такава система от занятия е ефективна в метапредметното обучение, доколкото развива разнонаучен подход към изучаването на единните образователни обекти.
- **Еднородна дейност.** Учебните занятия по темата се провеждат на основата на една водеща дейност, например практикум за експеримент или решаване на задачи- когато всяка тема се изучава на основата на опити или с помощта на задачи. Налице е натоварване на учениците с определен вид дейност. Избраният вид на дейността предполага многообразни способности за нейното осъществяване. Например, учениците могат да решават задачите индивидуално, по двойки, в групи. Образователната

доминанта е предметната дейност на ученика, съдържанието на материала е вторично и вариативно.

- **Групова работа.** Темата се изучава диференцирано. Учениците се делят на групи според целите, наклонностите или желанията. Всички групи работят едновременно, всяка по свой план, разработвайки темата в свой аспект. Периодически се провеждат колективни уроци, където групите обменят получените резултати, обсъждат възникналите проблеми, коригират по-нататъшната работа. Тази система е повече вариативна от предишната, доколкото предполага избиране от учениците на доминиращия вид дейност.
- **Ситуативна структура.** Опира се на технологичните етапи на създаване и развитие на образователната ситуация: на първото занятие се осигурява мотивиране на дейността, постановка на проблема; след това се организира индивидуално или колективно решение, демонстрация и обсъждане на получените резултати. След това се изучават културно-исторически анализи, формулират се резултати; провежда се рефлексия и оценка на индивидуалната и културната дейност.
- **Индивидуални програми.** Учениците избират творчески задачи по обща тема, над която работят по индивидуални програми както в училище /в лаборатории, работилници/, така и извън училището /у дома, в библиотеката, чрез Интернет/. Учениците пишат съчинения, провеждат изследвания, изготвят технически конструкции. Регулярно, по общо разписание провеждат колективни занятия, на които се разглеждат основите на темата, провежда се инструктаж, изслушват се отчетите на учениците за изпълнението на тяхната програма, провеждат се консултации. Тази форма интегрира очното, задочното и дистанционното обучение.

Личностноориентирано е и обучението, което описват Е. Парслоу и М. Рей /2, с.40-44/ с акцент на **избора на стила на обучение** в зависимост от предпочитанията и възможностите на обучаемия. Те представят четири цикъла в обучението /опит, рефлексия, извод и план/, на които съответстват и четири стила на обучение за отделни типове хора /това се отнася и за учениците/:

1. **Активисти /съответствие на опита/.** Този тип хора трябва да извършват дейност, в рамките на която: е уместно да се пробва; да се използват такива кратки действия, като ролеви игри и действия, които привличат вниманието; да се изпитва всичко до края; да присъства емоционалността, интересът, редица изменящи се задачи, обикновено свързани с хората, които трябва да ги решат.
2. **Съзерцатели /съответствие на рефлексията/.** Този тип хора трябва да извършват дейност, в рамките на която: може да се остане встрани от събитията, да се слуша и наблюдава; могат да се провеждат изследвания и анализи; времето за решение да се определи от тях, да има възможност да се помисли преди да се започне да се действа; да се огледа това, което е научено.
3. **Теоретици /съответствие на извода/.** Този тип хора трябва да се учат като: длъжни са да проявяват своя интелект, като им е позволено да оспорват предположенията и логиката; ситуацията има структура и точна цел; може да се работи с логически и рационални съждения и промени, има време да се изследват; предлагат се интересни концепции, макар че не винаги могат да се окажат релевантни.
4. **Прагматици /съответствие на плана/.** За тях се препоръчва: да използват техника, която дава очевидни практически ползи; бързо се прилагат на дело навиците, в които са обучени; да изпитват и прилагат различни методи на работа; да видят съществуващата връзка между теоретичните въпроси и реалните проблеми или възможности, които се появяват в практиката.

Авторите представят и характеристика на всеки от посочените типове хора, от която е видно, че избраните стилове на обучение са подходящи /виж цит. изт. и 10/. Ясно е, че при тази цялостна технология също има осигуреност на индивидуална траектория за действие и развитие.

Както вече подчертахме, личностно-ориентираното обучение може да се осъществи и чрез организиране на групова учебна работа. Заслужават специално внимание **личностно-ориентираните технологии за работа в екипи чрез управление с процедури на сътрудничество** / Е. С. Полат- 1, с.29-36/:

- 1. Student Team Learning (STL- обучение в команда)** Този вариант е разработен от Дж. Хопкинс. Отделя се особено внимание на груповите цели и успеха на цялата група, който може да бъде достигнат само в резултат на самостоятелната работа на всеки член на групата /командата/ и с постоянно взаимодействие с другите членове на групата при работата над темата /проблема/. Този модел се свежда до **три основни положения**:
 - а/ “Наградата” на командата е една за всички** във вид на бална оценка, някакво поощрение, сертификат, значка за отличие, похвала и др. Отделните групи не се съревновават помежду си, тъй като те имат различна задача и различно време за нейното решаване.
 - б/ Налице е индивидуална /персонална/ отговорност на всеки ученик-** успехът или неуспехът на цялата група зависи от сполуката или несполуката на всеки неин член. Това стимулира всички членове на командата да контролират дейността един друг и взаимно да си помагат, всеки да е готов за всякакъв вид тестиране, контролни проверки, които могат да бъдат предложени на всеки ученик поотделно.
 - в/ Равни възможности на всеки ученик в постигането на успеха-** означава, че всеки ученик донася на своята група точки, които той заработва по пътя на подобряване на своите собствени предходни резултати. Сравнение на резултатите се прави не с тези на другите ученици от тази или друга група, а със собствените, по-рано достигнати резултати. Това дава равни възможности на напредналите, със средни възможности и изоставащите ученици в получаването на точки за своята команда. Така всички се чувстват като пълноправни членове.
- 2. Cooperative Learning (обучение в сътрудничество).** Този вариант е разработен от Ел. Аронсон и е наречен Jigsaw- в превод от английски означава пила, машинна ножовка /цит.изт./. Очертават се следните **етапи**:
 - а/ Учениците се организират в групи от 6 човека за работа над учебния материал, който е разделен на фрагменти /логически смислови блокове/. Всеки член на групата намира материал по своята част.**
 - б/ Децата, изучаващи един и същи въпрос като членове на различни групи се срещат и обменят информация като експерти по дадения въпрос- това се нарича "среща на експертите" .**
 - в/ Всеки от учениците се връща в своята група и обучава всички на новото, което е узнал сам от другите членове на групите. Те на свой ред докладват за своята част на заданието.**
 - г/ Партньорите в командата слушат внимателно и си правят записки. От учителя не са необходими никакви допълнителни усилия. Отчитат се по всяка тема всеки поотделно и командата като цяло. На заключителния етап учителят може да попита всеки ученик от командата да отговори на въпроси по дадената тема.**
- 3. Learning Together (“Учим се заедно”)** е вариант на метода “обучение в сътрудничество”. Разработен е в университета в щата Минесота от Д. Джонсън и Р. Джонсън /цит.изт/.

При този вариант класът се разделя на разнородни /по равнище на обученост/ групи от 3-5 човека. Всяка група получава една задача, която е подзадача на по-голям проблем /тема/, над който работи целият клас. В резултат на съвместната работа на отделната група и на всички групи като цяло се стига до усвояване на целия материал. Основните принципи /награда на цялата команда; индивидуален подход; равни възможности/ работят и тук.

Учителят трябва да обърне внимание върху комплектоването на групите- с отчитане на индивидуалните и психологическите особености на всеки член на групата и разработка на задачи за всяка конкретна група.

Вътре в групата учениците самостоятелно определят роля на всеки от тях при изпълнението на общата задача: проследяване правилността на изпълнението на задачите от партньорите, мониторинг върху активността на всеки член на групата в решаването на общата задача, културата на общуване вътре в групата. По този начин, от самото начало, групата има двойна задача: от една страна- академическа- постигането на познавателните и творческите цели, а от друга- социално-психологическа- осъществяване на определена култура на общуване. И двете са еднакво значими.

4. Изследователска работа на учениците в групите- разновидност е на метода за обучение в сътрудничество. Разработен е от Шл. Шаран от университета в Тел-Авив /цит.изт./.

В този вариант акцентът се поставя върху самостоятелната работа. Учениците работят или индивидуално, или в група от 6 човека. Те избират подтема от общата тема, която е определена за изучаване от целия клас. След това в малката група подтемата се разделя на индивидуални задачи за всеки ученик. Всеки по този начин внася своя дял за общата задача. Дискусиите и обсъжданията в групите дават възможност за запознаване с работата на всеки ученик. На основата на задачите, изпълнени от всеки ученик, съвместно се съставя единен доклад, който подлежи на презентация в урока пред целия клас.

При организацията на груповата дискусия, в процеса на работата над проектите, познавателната дейност на технологията на обучението в сътрудничество става изходна, елементарна частица от самостоятелната колективна дейност на учениците в класа. При изпълнението на следващото ново задание /проект/ учениците могат да използват знанията, получени и обработени с усилията на цялата група.

Авторът представя личностно-ориентирани технологии и **по метода на проектите и чрез обучение на различни равнища**, които нямаме възможност сега да представим /виж цит.изт.,с.64 и с.110/.

Личностноориентиран технологичен модел е и този за **екипна организация на учебната дейност в условията на преход от субект-обектни към субект-субектни взаимоотношения** / на Д. Тодорина- 5 и 6 /. Тъй като той отдавна е описан, тук само ще подчертаем, че разработената технология за групово учене в началните класове е апробирана и е с доказана ефективност чрез специално разработена за целта система от критерии и показатели за измерване постиженията на учениците по отношение на: владееене на учебния материал /пълнота на знанията, правилност и точност, осмисленост на знанията/, интелектуално израстване /действие- приложимост на знанията, уменията и навиците, използване на логическите операции, творчески прояви на учениците/, самостоятелност и саморегулиране / организационна култура при планиране на дейността, саморегулиране при провеждане на дейността, самостоятелност при отчитане на дейността/, общуване /комуникативна, интерактивна и перцептивна страна на общуването/ и ценностна ориентация /прояви на оценъчно отношение в групата, хуманистични прояви и на лична и групова отговорност/. Важно е да се знае и това, че предложената технология за екипна организация на учебната дейност дава възможност за осигуряване на автономност на личността, не се губи индивидуалността на отделните членове в групата, има механизъм за преодоляване на конформизма / за подробности виж цитираните източници/.

От съществено значение за всички представени технологии в условията на екипна организация на учебната дейност е осигуряването на възможности управлението на учителя да прерастне в съуправление с учениците и в самоуправление на учениците. Така се откликва на актуалните образователни тенденции за изместване центъра на тежестта от даването на знания в готов вид към тяхното самостоятелно овладяване, за прерастване на въздействието върху

личността на субект-обектна основа във взаимодействие на субект-субектна основа и равнопоставеност.

Специално внимание заслужава разработената от И. П. Подласий /4/ **продуктивна педагогическа технология за организиране на учебно-възпитателния процес.**

Авторът разгръща своята прагматична продуктивна технология на основата на научни закономерности, интерактивно обсъждане, поетапно разкриване на преимуществата, същността и съдържанието на продуктивно организиран учебно-възпитателен процес.

Технологичните **етапи /стъпки/** са 12 на брой:

Стъпка 1: Размишляваме, сравняваме / за подробности- цит. изт., с.7-54/

Разсъжденията са върху възможните технологии, които могат да се приложат. Авторът предлага да се поставят някои въпроси /31 на брой/, с оглед оценяване ефективността и пригодността на всяка предложена технология и да се отговори с “да” или “не”. Някои от въпросите се отнасят до: отговаря ли технологията на реалната съвременност; насочена ли е към развитието на учениците; съдейства ли за подобряване на самооценката на учениците; предоставя ли по-добри възможности за стимулиране; подобрява ли мотивацията; подобрява ли количеството и качеството на педагогическия продукт; удовлетворява ли интересите на ученика; опира ли се на възможностите на ученика; изисква ли голямо изразходване на енергия и средства и др.

Стъпка 2: Избираме технология / за подробности- цит.изт., с.55-98/

Авторът описва преимуществата на продуктивната педагогическа технология: управляема, универсална, научна, посилна, масова, икономична, съвместима, привична, наукоемка, народна, реална, достъпна и разбираема, вариативна. Предлага се таблица с 52 фактора, които влияят върху продуктивността на учебно-възпитателния процес с посочена степен на влияние и мястото на фактора по степен на влияние. Ето някои от тях, ранжирани според мястото на съответния фактор: мотивация за учене; интерес към учебния труд, познавателната дейност; интерес към предмета; отношение към ученето; потребност от учене; умение за учене; работоспособност на учениците; обем на учебната дейност; учебна тренираност; регулярност на обучението; систематичност при изпълнението на учебните задачи; активност и настойчивост в ученето и самовъзпитанието и т.н.

Стъпка 3: Проектираме процеса /за подробности- цит.изт., с.99-158/

Предлага се модел на така наречената целеустремена модификация- движение право и успешно към набелязаните цели. Основната цел е увеличаване времето за активна тренировъчна работа на всеки ученик /обемът на самостоятелни упражнения може да достигне 90%/. Моделът включва 7 етапа: 1/ пропедевтическа практика; 2/ ориентация; 3/ презентация; 4/ практика на примерите; 5/ управляема практика; 6/ независима практика; 7/ домашна практика. В модела текущо присъстват диагностика- на входа и изхода и мониторинг- непрекъснато наблюдение върху работата по специална програма, която гарантира стабилност на протичане на процеса.

Стъпка 4: Преустройваме урока / за подробности- цит.изт., с.159-204/

Представят се таблично 3 главни педагогически технологии за повишаване качеството на урока: продуктивна педагогическа технология, технология на сътрудничеството и щадяща педагогическа технология. Характерните им признаци са представени по критериите: цели, насоченост, приоритети, продукти, гаранции, отношения, срокове, положени усилия от учителя, квалификация на педагога, схема на обучение. Начинът на представяне дава възможност за сравнителен анализ.

Стъпка 5: Готовим се основателно / за подробности- цит.изт., с.205-234/

Представя се формулата за продуктивност. Продуктивният урок- това е урокът добре подготвен и майсторски проведен. Високият резултат е следствие от съчетанието на двете условия. Пълният цикъл на подготовката на продуктивния урок съдържа 4 стадия: проектиране, диагностициране, прогнозиране, програмиране.

Стъпка 6: Разделяме се с илюзиите / за подробности. Цит.изт., с.235-280/

Включени са някои аксиоми, формулирани на основата на бележити мисли от древни мислители и педагози, които звучат съвременно и днес, в началото на XXI век. Педагогическият

процес се разглежда като система със сложна вътрешна структура, която се състои от шест основни компонента: съдържателно-процесуални, психологически, гносеологически, организационни, кибернетически, социологически. Представени са в детайли и общите закономерности на учебно-възпитателния процес, както и закономерностите на управлението му. Ясно се подчертава, че с илюзиите трябва да се разделим-особено с тези опасни заблуждения, че да се учи и възпитава може всякак.

Стъпка 7: Опираме се на принципите / за подробности- цит.изт., с.281-318/

Подчертано е значението на принципите за обучение. Определени са като “законали на законите”, тъй като отразяват нормативните основи на учебно-възпитателния процес. Анализирани са основополагащите и общопризнати принципи. Отделено е внимание на същността на правилата и тяхното значение. Припомнени са някои изисквания, които са полезни- например: “избягвай взаимодействието с учениците, когато си в раздразнено състояние”; “извини се, когато не си прав”; “ако желаеш друга реакция, подбери друг стимул” и др. Акцентира се на активното учене на основата на принципа за съзнателност и активност.

Стъпка 8: Диагностицираме /за подробности- цит изт., с.321-352/

Става дума за диагностициране на предурочната ситуация с оглед подготовката на следващия урок. Представен е алгоритъм за диагностициране на урока. Някои от компонентите са:

- Оценете основните /водещите/ мотиви, интересите на учениците в класа. На какво равнище е формиран интерес към предмета, какви мотиви преобладават при неговото изучаване.
- Какво е равнището на активност, характерно за вашите уроци във връзка с: учебния материал; работоспособността; равнището на вниманието; дисциплинираността; мотивите за дейност; вашата лична дейност; ситуациите.
- Имате ли намерение да съхраните своя стил на общуване? Какъв е той- авторитарен, демократичен, либерален? Ще пробвате ли ново съчетание? Ще изберете ли сътрудничеството? Обосновайте своето решение.

Стъпка 9: Избираме методи /за подробности- цит.изт., с.353-396/

Предлага се класификация на методите по технологическа насоченост- основни и спомагателни методи при продуктивната технология, технологията на сътрудничеството и щадящата технология. Например за продуктивната технология са включени: основни методи- обяснение, инструктаж, работа с книгата, упражнения, тестиране, а към спомагателните- лекция, демонстрация, илюстрация, видеометод. Направен е анализ на методите, представя се йерархията на факторите, които влияят върху избора на методите.

Стъпка 10: Прогнозираме /цит.изт., с.398-422/

Прогнозирането на урока е систематизирано изследване на бъдещите резултати, оценка на бъдещите продукти с помощта на научни методи, на основата на научни теории. Смисълът на прогнозирането на урока- това е предварително определяне на ефективността по установени критерии. Работата на педагога ще е ползотворна, ако пристъпвайки към обучението, вече има обективната картина на крайните резултати. В тази стъпка се предлага и общият алгоритъм за прогнозиране на урока. Препоръчва се да се правят и общи прогнози, и конкретни, които се отнасят до отделни аспекти от дейността на учителя и учениците в урока.

Стъпка 11: Оптимизираме / цит. изт., с.423-462/

Смисълът на оптимизацията е подобряване на учебно-възпитателния процес чрез качествено усъвършенстване на много от неговите съставни части, а пътят към това е научният разчет. Посочва се критерий за оптималност- признак, на основата на който се прави сравнителна оценка на възможните решения и избиране на най-доброто от тях. Един от най-важните критерии е продуктивността на учебно-възпитателния процес- за нея можем да съдим преди всичко по успеваемостта, възпитаността и развитието на учениците. Конкретни показатели са : разходът на време на учителя и учениците; времето за училищната и домашната работа, времето за допълнителните и извънкласните занятия и за през лятото, броят на учениците, които остават да повтарят. Поставя се и въпросът за претовареността на учениците, както и за икономията на време.

Стъпка 12: Съставяме план /цит.изт., с.463-495/

Това е последната стъпка в продуктивната педагогическа технология. Авторът подчертава, че планът и качеството на урока са взаимосвързани. Представя основните задачи за реализирането на главната и водеща идея за хармоничното развитие на учениците: създаване на условия за развитие и самореализация на ученика; удовлетворяване на запитванията и потребностите на учениците; усвояване на продуктивни знания и умения; развитие на потребност да ползват знанията си по време на целия си живот; възпитаване за живота в цивилизованото гражданско общество. Авторът формулира важни принципи и правила за планиране на урока. Предлага и стратегия за подготовка на урочния план, която включва 20 стъпки, както и програма за управление с всички важни за педагога моменти в управлението на процеса.

Представената технология заслужава висока оценка. Тя наистина дава възможност учителят да направи най-добрия избор по посока на високото качество на учебно-възпитателния процес и подготовката на учениците. За подпомагане на ориентацията в разсъжденията на тези, които я ползват, авторът въвежда рубриците: “Учим се”; “Обсъждаме”; “Спорим”; “ Действаме”. Всяка стъпка завършва с “Консултация” по често възникващите практически въпроси. Авторът сам определя книгата си като настолна за учителите, като ежедневен справочник по най-важните и сложни практически проблеми.

Личностно-ориентирана е и **технологията за повишаване на познавателната самостоятелност и развиване на мисленето на учениците** / по И. Я. Лернер, представена от П. Петров и М. Атанасова- 3, с. 277-280/. В структурата на познавателната самостоятелност се включват следните по-важни **черти** на творческата дейност:

- умение за самостоятелен пренос на усвоените знания и начини на дейност в нови ситуации;
- умение за виждане на нови проблеми в познати условия;
- умение за виждане на новата функция на познат обект;
- умение за виждане на структурата на обекта, който предстои да бъде изучаван;
- умение да се видят алтернативните решения;
- умение да се комбинират по-рано известните начини за решаване на проблема по нов начин;
- умение да се създаде оригинален начин за решение, макар че са известни и други начини.

За усвояване нормите на правилното мислене се предлагат следните **задачи**:

- да се възпроизведе изцяло възприетият устен или писмен текст;
- да се изложи кратко устно или писмено възприетият текст;
- да се изложи съдържанието на картината или кинофилма;
- да се озаглави текст, негова част или нагледно пособие;
- да се формулира определение въз основа на описание, направено от учителя или съдържащо се в книга;
- да се разчленят отделните признаци, а след това да се посочи съвкупността от признаци на историческото явление въз основа на неговото описание;
- да се възпроизведе сравнението между два или повече обекта със свои думи;
- да се обобщят признаците и свойствата на съпоставените явления;
- да се осъществи съпоставяне, аналогично на проведеното от учителя или съдържащо се в текста на учебника и др.

Полезни са дадените **указания** за учениците, които решават познавателни задачи:

1. Внимателно прочетете условието на задачата и запомнете въпроса към нея.
2. Започнете да обмисляте данните в условието и определете какво могат да допринесат те за отговор на въпроса.
3. Помислете не си ли противоречат данните в условието на задачата. Не помагат ли едни данни да се разбере значението на други данни от същото условие?

4. Ако в условието не достигат никакви данни, спомнете си какво знаете вие по темата и помислете кое от тези знания може да помогне за решаването.
5. Непременно докажете своето решение. Ако от задачата следват няколко извода, всеки от тях трябва да се докаже. Проверете готови ли сте ясно и убедително да изложите доказателството.
6. Проверете дали вашето решение по същество е отговор на въпроса на задачата.. Пълен ли е вашият отговор? Няма ли нещо излишно, което не се отнася към въпроса на задачата?
7. Още един път проверете няма ли в условията на задачата данни, които противоречат на вашето решение. Всички ли данни сте взели под внимание?
8. Проверете дали сте направили и доказали всички възможни изводи по съществуващото на въпроса.

От представените компоненти в технологията става ясно, че тя може да допринесе в много голяма степен за повишаване на познавателната самостоятелност и развитие мисленето на учениците в условията на развиващото обучение. Могат да бъдат включени и други елементи във връзка с новите педагогически реалности и изискванията спрямо социално значимите качества на съвременната личност.

Накрая ще си позволя да илюстрирам накратко **технологията за подготовка на учителите за развитие на надарените ученици** / по Д. Тодорина – 8 и 9/ на основата на избраната стратегия за развитие на “златните деца на обществото” в условията на хуманистичния подход чрез субект-субектна позиция спрямо другите и себе си.

В основата на технологичния модел е обособяването на **два модула: за теоретична ориентация и за практическа подготовка**. Този модел е апробиран в подготовката на студентите педагози в рамките на дисциплина за работа с надарените ученици.

Модулът за теоретична ориентация включва няколко взаимосвързани **етапи**, подредени по целесъобразност спрямо подготовката на учителите за работа с надарените ученици:

1. Определяне признаците на надареността, способностите и таланта, характеризиращи надарените деца.
2. Използване на подходящи методики за идентификация на надарените ученици /спрямо техните интереси, общи и специални способности/.
3. Прилагане на ефективни техники и технологии за подготовка и развитие на надарените ученици.

Подредянето на етапите по този начин е логически обосновано. Преди прилагането на най-подходящите технологии за работа с надарените ученици, естествено трябва да се усвоят надеждни методики за диагностициране на техните възможности, интереси и способности. За целта пък е необходимо да се познават много добре характеристиките на тези деца, признаците на тяхната надареност, способности и талант.

Модулът за практическа подготовка включва овладяването на компетентности у студентите по всеки от предложените по-горе етапи. Разчита се на групови и индивидуални тренинги. Използват се разнообразни интерактивни методи на обучение, различни съчетания от фронтална, групови и индивидуална форма на обучение. Предлагат се варианти на проблемни въпроси и задачи, делови игри, решаване на казуси и тестове, разработване на проекти, вариативни индивидуални програми за развитие на общите и специалните способности на надарените ученици. Практическите упражнения дават възможност за включване на студентите както във въображаеми ситуации, така и в реални /от педагогическата практика/, осигуряват дейност с частично и изцяло изследователски характер.

Предложената технология в цялост съдейства за овладяването на редица компетентности и качества у студентите- бъдещи учители, които при реализацията си в училище ще могат да съдействат за личностното развитие на онези ученици, на които обществото разчита в най-голяма степен.

Представените накратко **личностноориентирани технологии** са важно звено в подготовката на младото поколение за реализацията им в живота като творчески личности, с добре развити компетенции да изследват и съграждат, да се самоуправляват и самоусъвършенстват, да решават трудни проблеми чрез намирането на оптимални варианти на решения в условията на конкуренцията на европейския пазар. Резултативната страна на този процес изключително много зависи от подготовката на техните учители. Ето защо наш дълг е да направим достойние на студентите педагози значимите концепции за личностно развитие на учениците. Това ще бъде и нашият принос за осигуряване на едно по-добро бъдеще за следващите поколения, които ще живеят и творят в нов европейски дом.

Цитирана литература:

1. Новые информационные технологии в системе образования. Под ред. Е. С. Полат. Москва, 2000.
2. Парслоу, Эр., М. Рей. Коучинг в обучении /практические методы и техники/. Санкт-Петербург, 2003.
3. Петров, П., М. Атанасова. Образователни технологии и стратегии на учене. София, 2001.
4. Подласый, И. П. Продуктивная педагогика. Москва, 2003.
5. Тодорина, Д. Технология на груповата учебна дейност. София, 1994.
6. Тодорина, Д. Ефективност на екипната организация на учебната дейност. Благоевград, 2000.
7. Тодорина, Д. Технологизация на обучението. В учебник по педагогика за дистанционно обучение- част 3 Дидактика от Д. Тодорина, Л. Тодорова, А. Антонова, В. Гюрова. Благоевград, 2003.
8. Тодорина, д. Стратегия за развитие на надарените ученици. Благоевград, 2001.
9. Тодорина, Д. Програма за тренинг на бъдещите учители за работа с надарените ученици. В сб. Общество на знанието и образование за всички. София, 2003.
10. Тодорина, Д. Мениджмънт на класа. Интераула. София, 2004.
11. Хуторской, А. В. Современная дидактика. Учебник для вузов. Санкт-Петербург, 2001.